

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

Жданкіна А.В.

аспірант,

*Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка*

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ПИТАНЬ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Явище патріотизму, поза сумнівом, існувало задовго до утворення сучасних цивілізацій. Воно знаходило відображення у працях істориків, філософів, мислителів. Давньоримський політичний діяч, філософ і літератор Цицерон писав: «Основа всієї держави складається з правильного виховання юнацтва» [3]. Відповідно до цього твердження можна зробити висновок, що проблема патріотичного виховання виникла ще за розвитку древніх цивілізацій.

Давньогрецький філософ Платон у своєму діалозі «Держава» також розглядав поняття патріотизму, використовуючи сполучення слів «спільне благо» – теперішній еквівалент поняття «патріотизм». Згідно з положеннями Платона, саме спільне благо – це найвища цінність та основний принцип функціонування ідеальної держави. Між громадянином та державою відбувається взаємодія: громадянин турбується про інтереси держави, котра, в свою чергу, забезпечує інтереси громадянина. Поза межами своєї держави громадянин не здатен повноцінно реалізувати себе; при цьому держава може приймати зовнішні виклики лише за умови наявності спільних сил громадян [5]. Як зазначає з приводу положень Платона С.Б. Широков, «...таку солідарність можна розглядати як відсутність суттєвих суперечностей усередині суспільства» [7, с. 25].

На думку Платона, не менш важливим принципом функціонування держави є справедливість. Дане поняття виконує роль балансира між інтересами держави та її громадян. Справедливість як принцип регулює дії та вчинки всіх громадян та відносин між ними. Цей

принцип дозволяє консолідувати громадян, долаючи певні розбіжності у поглядах на вирішення глобальних питань державного значення. Таким чином, закони держави, що функціонує за принципом справедливості, основною метою ставлять благополуччя всіх громадян, а не лише окремих верств населення – тобто благо всієї держави. Це допомагає досягнути довіри до влади; але при цьому громадянин зобов'язується виконувати закони, якщо він позиціонує себе патріотом [5].

В певній мірі думку Платона продовжив давньогрецький філософ Арістотель, який описує більш раціональні риси патріотизму і характеризує дане явище як тотожне поняттю «громадськість». Так, патріотизм громадян – це один зі складників, який гарантує добробут держави. За важливістю проявів суто воєнно-героїчний складник поступається першості більш широким громадянським проявам: виконанню цивільних обов'язків добропорядного громадянина в економіці, політиці, мистецтві, науці та інших сферах суспільного життя, у тому числі у воєнній сфері, але без її домінанти. Виховання такого громадянина вважається однією з основних функцій держави [1].

У творі «Повчання Володимира Мономаха дітям» Київський князь радить своїм дітям любити Батьківщину, захищати її від ворогів, трудитися, бути хоробрими, гуманними, чуйними до людей, поважати старших, жаліти дітей, сиріт, поважати жінок [6].

Одним із представників західноєвропейської філософської думки, Гегелем, патріотизм розглядається як прагнення досягти загальних цілей та інтересів держави, які апіорі мають вищий пріоритет стосовно будь-яких особистих, групових та навіть суспільних інтересів. Держава як вища форма організації суспільства і вища цінність є головним об'єктом вищих почуттів і помислів особистості та суспільства, у тому числі патріотичних [2].

На переконання дослідників, «...найширше у понятійному та історичному аспектах патріотизм розкрито в Енциклопедичному словнику Брокгауза й Ефрона. У ньому зазначається, що історичні корені патріотизму, як любові до батьківщини, сягає кочового побуту і ґрунтується на кровному зв'язку між членами роду і племені. В його основі – співпадання почуття громадської солідарності з сімейним почуттям», – підкреслено у науковій праці сучасної дослідниці [4, с. 103].

У подальшому, згідно переконань авторки, патріотизм отримує нове специфічне значення – любов до рідної землі, належність до культурного середовища, громадянськості. Поряд з цим набувають розвитку такі елементи патріотизму як добросесність, моральні зобов'язання, вдячність батькам тощо [4, с. 103].

Продовжуючи думку про сутність феномену патріотизму через призму історії, авторка підкреслює роль родинно-племінних відносин, у яких акумулювалися почуття відданості роду, племені, родині і, врешті, Батьківщині. Однак суспільно-історичні реформації значно розширили границі, значення та смисли патріотизму в духовно-особистісному та соціальному аспектах. У зв'язку з цими перетвореннями патріотизм став квінтесенцією національної ідеї, свідомості, світогляду. Втім, на думку авторки, означені категорії не менш ґрунтовно розглядаються у галузі філософії [4, с. 104].

Отже, розглянуті положення про філософські та історичні першооснови патріотизму свідчать про те, що любов до Батьківщини, громадянськість наділялися духовним значенням і розглядалися як невід'ємна складова у взаємодії людини та державою.

Список використаних джерел:

1. Арістотель. Політика // пер. з давньогрец. О. Кислюк. – Київ, 2000. – 239 с.
2. Гегель Г.В. Феноменологія духу. – Київ, 2004. – 278 с.
3. Лентано М. Цицерон : між риторикою і політикою // Історія європейської цивілізації. Рим / під ред. Умберто Еко; пер. з італ. – Харків: Фолю, 2014. – С. 779–784.
4. Онопрієнко О.В. Патріотичне виховання як науково-педагогічна проблема: понятійний аспект // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2007. – № 21. – С. 103–110.
5. Платон. Держава // Платон ; пер. з давньогрец. Д. Коваль. – Київ: Основи, 2000. – 355 с.
6. Шемчушенко Ю.С. Повчання Володимира Мономаха. – Київ: Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана, 2002. – 720 с.
7. Широков С.Б. Явище патріотизму: структурний аналіз // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2019. – № 2(41). – С. 25.